

Co po Hitlerze? Skrajna prawica w powojennych Niemczech

25 marca 2017

Upadek III Rzeszy oznaczał koniec rządów nazistowskich na terenie Niemiec. Nie stanowił on jednak kresu działań nacjonalistycznych. Po upadku reżimu hitlerowskiego zaczęły powstawać nowe ugrupowania o charakterze radykalnie narodowym.



5 czerwca 1945 roku alianci sformalizowali okupację Niemiec i przystąpili do tworzenia na ich terenie nowych organów władzy. Ustalono, że cztery mocarstwa (USA, ZSRR, Wielka Brytania, Francja) będą ją sprawować w kontrolowanych przez siebie strefach poprzez gubernatorów. Decyzje ogólnoniemieckie miały być podejmowane wspólnie przez Sojuszniczą Radę Kontroli.

W myśl porozumienia konferencji poczdamskiej (17 lipca – 2 sierpnia 1945 roku) państwo miało zostać zdemilitaryzowane, zdenazyfikowane, zdemokratyzowane, zdekartelizowane oraz zdecentralizowane. Było przecież odpowiedzialne za wywołanie konfliktu o charakterze globalnym. Zdecydowano również, że na terenie Niemiec powinien zostać zlikwidowany przemysł, który

mógłby posłużyć w przyszłości do produkcji na cele wojenne. Decyzją Sojuszniczej Rady Kontroli 20 września 1945 zakazano działalności NSDAP, natomiast 10 października tego roku – organizacji satelickich partii nazistowskiej.

RÓŻNY OKUPANT, RÓŻNA POLITYKA

Polityka okupacyjna USA oraz Wielkiej Brytanii była relatywnie zbliżona. W skład amerykańskiej strefy brytyjskiej wchodziły: Bawaria, Badenia Wirtembergia, Hesja, a od stycznia 1947 roku również Brema. Strefa angielska to Północna Nadrenia-Westfalia Dolna Saksonia, Szlezwik-Holsztyn oraz Hamburg. Głównymi celami mocarstw zachodnich na okupowanych przez nich terenach były denazyfikacja oraz odbudowa gospodarki (początkowo ciężar utrzymania tych ziem ponosili rodzimi podatnicy).

Zgodnie z dyrektywą JCS 1067 w strefie amerykańskiej aktywni członkowie NSDAP i jej organizacji satelickich, inni zwolennicy nazizmu i militarizmu oraz osoby negatywnie nastawione do działań państw zwycięskich, miały zostać usunięte z urzędów publicznych oraz innych ważnych stanowisk w przedsiębiorstwach prywatnych i rządowych. Do końca 1947 roku Amerykanie objęli śledztwem 12 milionów osób. Podejrzani musieli wypełnić specjalne ankiety, na podstawie których określano ich udział w systemie nazistowskim. Ostatecznie przyjęto rozwiązanie, iż kto później wstąpił do NSDAP i grup satelickich, ten ponosił mniejszą odpowiedzialność za wydarzenia sprzed i w trakcie wojny. 5 marca 1946 roku przekazano te działania ustanowionym władzom niemieckim, reprezentowanym głównie przez chadeków.

W strefie brytyjskiej proces denazyfikacyjny przebiegał w podobny sposób. Dokonano procesu denazyfikacyjnego na ponad 2 milionach osób. Nikt nie został zakwalifikowany do grona głównych winowajców nazistowskich zbrodni. Jurysdykcję przekazano władzom niemieckim 1 października 1947 roku. Główną rolę w tym procesie pełnili członkowie odrodzonej SPD.

Francuska strefa okupacyjna składała się z Nadrenii-Palatynatu, Wirtembergii-Hohenzollern, Badenii i Saary. Francuzi nie podpisali postanowień Poczdamu, w związku z tym prowadzili w swojej strefie zupełnie odmienną politykę. Ich celem było ostateczne osłabienie Niemiec, tak, aby zlikwidować potencjalne zagrożenie z ich strony w przyszłości.

Za wyjątkiem Saary, strefa francuska miała w przeważającej części charakter rolniczy. Jej władarze przyjęli założenie, że za działalność Hitlera ponosi odpowiedzialność cały naród niemiecki, ponieważ to dzięki jego głosom doszedł do władzy. Twarda polityka wobec miejscowej ludności przyniosła wyroki w postaci uznania prawie 1000 osób za głównych winowajców lub winowajców zbrodni nazistowskich. Chodziło w większym stopniu o prewencję przed odrodzeniem się szowinizmu niemieckiego aniżeli o rozliczenie.

Radziecka strefa okupacyjna składała się z Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Brandenburgii, Saksonii oraz Saksonii-Anhaltu. Tutaj denazyfikacja odbyła się najszybciej. Wiązało się to z objęciem władzy przez komunistów i socjalistów. Samo członkostwo w NSDAP bądź organizacji satelickiej było często surowo karane. O ile w pozostałych strefach okupacyjnych około 45% podejrzanych ostatecznie oczyszczano z zarzutów, tak w strefie radzieckiej odsetek ten wynosił zaledwie 12%. Wiele osób zmarło na skutek przesłuchań oraz z powodu złych warunków sanitarnych panujących w obozach przejściowych.

W STRONĘ SUWERENNOŚCI

Zgodnie z postanowieniami poczdamskimi miało powstać demokratyczne państwo niemieckie. Odpowiednie warunki najszybciej stworzono w strefie amerykańskiej. 17 października 1946 roku w Stuttgarcie powstała Rada Krajów, a 24 listopada i 1 grudnia odbyły się wybory w Bawarii i Badenii-Wirtembergii (wygrana chadeków).

Z biegiem czasu władze niemieckie uzyskiwały coraz szersze

kompetencje zarówno w strefie amerykańskiej, jak i brytyjskiej. W skutek tego 1 lutego 1947 roku utworzono wspólną anglosaską strefę tzw. Bizonie.

Francuzi również stopniowo przekazywali władzę Niemcom. Pierwsze wybory do parlamentów krajowych odbyły się 18 maja 1947 roku (wygrana chadecji). Na skutek nasilania się konfliktu zimnowojennego zaczęto dostrzegać, iż należy przywrócić państwowość niemiecką. 8 kwietnia 1949 roku powstała więc tzw. Trizonia, która już 24 maja tego roku została przekształcona w Republikę Federalną Niemiec. Natomiast 7 października 1949 roku powstała Niemiecka Republika Demokratyczna będąca państwem satelickim ZSRR.

Wraz z zakończeniem II wojny światowej w całych Niemczech zaczęły powstawać nowe partie polityczne oraz odrodziły się te, których działalność w czasach III Rzeszy była zakazana. Do życia powróciły m.in. SPD (Socjaldemokratyczna Partia Niemiec), KPD (Komunistyczna Partia Niemiec) oraz CDU (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna). Z oczywistych względów radziecką strefę okupacyjną zdominowała komunistyczna SED (Socjalistyczna Partia Jedności Niemiec), która powstała z połączenia KPD i SPD w 1946 roku. W pozostałych częściach kraju partie pracowały na programami i względną jednością. Przewodnią rolę wiodły CDU oraz SPD. Środowiska liberalne powołały FDP (Wolną Partię Demokratyczną). Odrodziła się również partia Centrum, która posiadała silne, przedwojenne tradycje polityczne.

POWRÓT RADYKALIZMU

Skrajna prawica, łączona ze zbrodniczym nazizmem, nie mogła liczyć na poparcie społeczeństwa. Gdy odradzały się powojenne partie polityczne w dalszym ciągu istniała jednak grupa ludzi, których nie przekonywały głoszone przez nie postulaty. Były to przede wszystkim kręgi nacjonalistyczne, kombatanckie, monarchistyczne, konserwatywne, militarne, prezentujące zazwyczaj różne interesy polityczne.

Można wyróżnić trzy obozy kształtujące skrajną prawicę po 1945 roku. Pierwszy stanowili nacjonalistyczni przeciwnicy Adolfa Hitlera (m.in. zwolennicy Otto Strassera), rewolucyjni konserwatyści oraz inni działacze prawicowi o nastawieniu antykomunistycznym. Do drugiego należeli dawni działacze nazistowscy, którzy próbowali odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Członkowie trzeciego to natomiast działacze posthitlerowscy, którzy chcieli zerwać z przeszłością i budować nową gałąź niemieckiego nacjonalizmu.

Pierwszym ugrupowaniem o profilu narodowym, które odnosiło sukcesy na płaszczyźnie politycznej, była Deutsche Partei. Powstała w Hanowerze w połowie 1945 roku. Przez trzy kolejne kadencje jej przedstawiciele zasiadali w parlamencie krajowym. Sukces wiązał się brakiem poparcia dla chadecji na terenie północnych Niemiec. Program partii opierał się na ścisłym związaniu Niemiec z krajami anglosaskimi. Występowała przeciwko, komunizmowi, denazyfikacji oraz związkom zawodowym.

Innym ugrupowaniem narodowym odnoszącym z początku sukcesy polityczne było bawarskie Wirtschaftliche Aufbau-Vereinigung (Zjednoczenie Odbudowy Gospodarczej). Powstało w 1945 roku, a założył je Alfred Loritz w Monachium. Reprezentowało interesy stanu średniego, opowiadało się za kierunkiem neutralnym w polityce (niewspieraniu żadnej ze stron w konflikcie zimnowojennym). W pierwszych wyborach partia ta wprowadziła 15 posłów do Landtagu. Natomiast w grudniu 1946 roku zdobyła 226 tysięcy głosów, co dało jej 13 reprezentantów. Charakteryzowało się silnym antykomunizmem oraz nacjonalizmem.

Oczywiście powstały również ugrupowania, które nie zdołały wprowadzić swoich reprezentantów do rządów krajowych. W strefie amerykańskiej była to m.in. skupiająca zwolenników idei Ottona Strassera Vaterlandische Union, Bund für Deutschlands Erneuerung, czy Nationaldemokratische Partei. W strefie brytyjskiej powstała Deutsche Aufbauartei oraz Nationale Einheitspartei. Oprócz tego narodziły się liczne związki i stowarzyszenia m.in. Nationale Sammlung, Erste

Legion, czy młodzieżowe Deutsche Reichsjugend. Wszystkie te ugrupowania cechował radykalny antykomunizm oraz nacjonalizm. Część z nich opowiadała się również za rewizjonizmem granic oraz militaryzacją Niemiec.

Pierwszą próbą scalenia skrajnej prawicy w Niemczech były działania Deutsche Rechtspartei (Niemiecka Partia Prawicowa), powstałej 27 czerwca 1946 roku w Hamburgu z połączenia Deutsche Aufbaupartei oraz Deutsche Konservative Partei. Program partii miał charakter chrześcijański, nacjonalistyczny i decentralistyczny. Wspierali ją również monarchiści. Odwoływała się do pojęcia Volksgemeinschaft – niemieckiej wspólnoty narodowej, kultury zachodniej, antykomunizmu oraz współpracy z państwami anglosaskimi.

Ugrupowanie posiadało stosunkowo duże poparcie w miastach. W 1948 roku wprowadziło 17 reprezentantów do rady miejskiej w Wolfsburgu (na 25 miejsc), a rok później 5 posłów do Bundestagu pierwszej kadencji. Od początku swojego istnienia partia starała się współpracować z jak największą liczbą organizacji narodowych. W 1947 roku założyła Nationale Einheitspartei oraz utworzyła wspólny blok z Deutsche Partei w wyborach do rządu krajowego w Szlezwiku-Holsztynie.

W 1948 roku powołano z ramienia DRP Arbeitsgemeinschaft Nationale Rechte – platformę prawicową, mającą na celu skupienie w jedną całość radykalną prawicę. W tym samym roku partia zmieniła nazwę na Deutsche Partei-Deutsche Konservative Partei. Weszła również w polityczne układy z byłymi nazistami z partii Gemeinschaft Unabhängiger Deutscher. Powołano również partyjną młodzieżówkę o nazwie Wikinger Jugend. Nie można określić ilości działaczy partii w sposób dokładny, gdyż w tym czasie wielu polityków prawicy działało w różnych partiach. Tarcia wewnętrzne szybko doprowadziły jednak partię do rozpadu. Na jej fundamentach 2 października 1949 roku powołano ugrupowanie, które skupiło zdecydowaną większość niemieckiej skrajnej prawicy Sozialistische Reichspartei (Socjalistyczna Partia Rzeszy).

Podsumowując, skrajna prawica lat 1945-1949 stanowiła szereg niewielkich organizacji działających głównie w zachodnich strefach okupacyjnych. W strefie radzieckiej radykalna denazyfikacja oraz reżim stalinowski wyeliminowały ją z życia politycznego. W strefach zachodnich procesy denazyfikacyjne przebiegły łagodniej, w związku z czym przedwojenni konserwatyści, monarchiści, czy antyhitlerowscy nacjonaści mogli bez przeszkód zakładać partie polityczne, które w czasach Rzeszy nie miały racji bytu.

Pojedyncze inicjatywy nacjonalistyczne zdobywały miejsca w krajowych parlamentach. Pierwszym przedsięwzięciem, którego celem było zjednoczenie radykalnej prawicy i zdobycie miejsc w Bundestagu było powołanie Deutsche Partei-Deutsche Konservative Partei. Cel ten został osiągnięty, jednak podzielona ideowo skrajna prawica nie potrafiła jeszcze skutecznie się zjednoczyć. Sytuacja ta zmieniła się w 1949 roku wraz z powstaniem Sozialistische Reichspartei oraz jej następczyni.

Autorstwo: Tomasz Kosiński

Zdjęcie: [Stöhr](#) (CC BY-SA 3.0)

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](#)

BIBLIOGRAFIA

1. Bartsch Gunter, „Zwischen drei Stühlen, Otto Strasser: eine Biografie”, Verlag Bublies, Koblenz 1990.
2. Hoffmann Uwe, „Die NPD. Entwicklung, Ideologie und Struktur”, Verlag Peter Lang, Frankfurt am Main, 1999.
3. Krzyżaniak Wojciech, „Zorganizowana skrajna prawica w RFN 1949-1980”, WUAM, Poznań 1986.
4. Lippóczy Piotr, Sułek Jerzy, „Spadkobiercy swastyki NPD”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1969.

5. Strasser Otto, „Mein Kampf, Heinrich Heine Verlag“, Frankfurt am Main, 1969.